

8. Чэнь Го. Проблемы подготовки магистрантов по музыкальным специальностям в университетах КНР. *Педагогика*. Вып. 15. С. 250-255.

9. 卢晓中. 比较教育学. 人民教育出版社. 2005年. 346页. (Лу Сяочжун. Порівняльна педагогіка. Пекін: Народна освіта, 2005. 346 с.).

УДК 37.018.43 – 042.65 (045)

САМОСТІЙНА РОБОТА – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Томаз І. А.

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»

Анотація. Відповідно до назви, стаття розкриває питання самостійної роботи студентів у межах дистанційного навчання. Підкреслюється важливість уміння самостійно працювати, що передбачає самоосвіту студентів, індивідуальний підхід з боку викладачів. Відзначається, що результативність самостійної роботи вимагає грамотного науково-методичного супроводу, під яким слід розуміти впорядкований педагогом процес оволодіння студентами знаннями й уміннями. Наголошується на діалоговій формі спілкування суб'єктів освітнього процесу та на ролі зворотнього зв'язку для обліку знань студентів. Визначаються напрями подальших наукових досліджень щодо зазначеної проблеми.

Ключові слова: вища професійна освіта, інформаційно-комунікативні технології, дистанційне навчання, самостійна робота, навчальне середовище, контент.

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА – ЗАЛОГ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Томаз И. А.

Национальный аэрокосмический университет

имени Н. Е. Жуковского «ХАИ»

Аннотация. Статья раскрывает вопросы самостоятельной работы студентов в рамках дистанционного обучения. Подчеркивается важность умения самостоятельно работать, что предусматривает самообразование студентов, индивидуальный подход со стороны преподавателей. Отмечается, что результативность самостоятельной работы требует грамотного научно-методического сопровождения, под которым следует понимать упорядоченный педагогом процесс овладения студентами знаниями и умениями. Обращается внимание на значение диалоговой формы общения субъектов образовательного процесса и роль обратной связи для учета знаний студентов. Определяются направления дальнейших научных исследований относительно данной проблемы.

Ключевые слова: высшее профессиональное образование, информационно-коммуникативные технологии, дистанционное обучение, самостоятельная работа, учебная среда, контент.

SELF – LEARNING IS THE KEY TO DISTANCE LEARNING EFFICIENCY

Tomaz I. A.

National aerospace university named after N.E. Zhukovsky «KHAI»

Abstract. As the title implies, the article reveals the issue of students' self-learning within the framework of distance learning, which is aimed at providing efficient self – educational and cognitive activity of students with the use of modern distance learning educational telecommunication networks during the process of training.

It is especially emphasized that the basis of distance learning is communication between a teacher and a student in an appropriate network of information and

communication. It is stressed that the ability to learn independently, which involves self-learning of students and an individual approach of teachers is becoming more and more popular nowadays.

It is specially noted that self-learning efficiency requires skilled scientific and methodological support. It should be understood that it is the process of students' theoretical material mastering under the guidance of tutors that is of great importance. On its basis the choice of the model of students' educational activity, design and implementation of educational tasks is carried out. It is worth noting that there are three levels of students' self-learning activity: reproductive (training), which involves independent modelled work, reconstructive (partially searchable), which is associated with the transformation of the proposed content, and creative (search) level, requiring skills for problem statement and analysis of the problem situation. What is more, one of the types of students' research activities is the project that promotes the formation of independent thinking and the implementation of a creative approach to solve search problems. It should be stressed that the student's activity varies in the direction from gaining knowledge to its search. A student becomes the main subject of distance learning. However, it is reported that there is a problem of identifying the learner in knowledge assessment and monitoring, which is still not completely resolved. Therefore, this issue remains open. It is noted that in order to avoid fictitious education received through distance learning, this issue needs to be given special attention. The directions of further scientific research of the mentioned problem are determined.

Key words: higher professional education, information and communication technologies, distance learning, independent work, learning environment, content.

Постановка проблеми. Для успішного виконання завдань, поставлених перед вищою професійною школою Міністерством освіти і науки України, необхідно осучаснити навчальний процес, підвищити його ефективність. Один із способів – упровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, що сприяють

активізації самостійної роботи студентів. Усе більшого поширення набувають методи активного навчання й пізнання, самоосвіта, дистанційні освітні програми [1].

У своїй статті ми зосередимо увагу на дистанційному навчанні, що базується на самостійній роботі студентів у новому освітньому інформаційному середовищі, у якому вони самі отримують необхідні знання та контролюють їхню якість та обсяг.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що дистанційне навчання набуває все більшого поширення, а розробка питань педагогічного супроводу такої форми вищої освіти, зокрема проблем організації самостійної роботи студентів у ЗВО, ще потребує подальшого розвитку та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел показав, що дистанційне навчання є новою сучасною й ефективною формою взаємодії викладачів і студентів. За основу взято навчання зі зворотним зв'язком, де педагоги й учнівська молодь є суб'єктами освітнього процесу, що сприяє самоосвіті студентства.

У публікаціях зазначено принципи й концептуальні положення, на яких має будуватися дистанційне навчання [2]. Базовими є ті, що сприяють розвитку когнітивних процесів, оскільки в їх основу покладено розвиток пізнавальних, креативних навичок і вмінь, що сприяють самостійному конструюванню знань та орієнтації студентів в інформаційному просторі.

На необхідності функціонування дистанційного навчання в освітньому середовищі наголошує низка сучасних дослідників, серед яких О. Околелов, В. Дмитрієва, В. Прокоф'єв, І. Самойленко, В. Кухаренко, Е. Полат, Х. Дудені, Н. Майер, Н. Євтух, М. Карпенко, А. Хуторський, А. Долгоруков, Ж. Країв, Н. Сиротенко, П. Стефаненко, В. Тихомиров, О. Хміль, Б. Шуневич та багато інших.

Щодо формування самостійності у студентів порушували у своїх роботах такі вчені, як І. Зимня, В. Риндак, Л. Іванова, Ю. Правдін, А. Хуторський, А. Тряпціна, Г. Щукіна, А. Бермус.

Багато дослідників (Л. Починаліна , Н. Тутишкін, Н. Дайрі, Г. Ковальова, Л. Піменова, Я. Пономарьов та ін.) розглядали самостійність як вихідний принцип у формуванні особистості.

Формулювання цілей статті. Показати, що дистанційна система створює ефективні умови для взаємодії викладачів і студентів, які перебувають в інтерактивному контакті: педагог спрямовує самостійну пізнавальну діяльність особистості, студент оволодіває знаннями самостійно.

З'ясувати, що процес здобуття знань у дистанційному навчанні – це керована самостійна робота.

У своїй роботі відповідно до мети ми розглянемо такі питання:

- 1) з'ясувати поняття "дистанційне навчання";
- 2) показати переваги дистанційної освіти;
- 3) з'ясувати, що самостійна робота є керованим продуктивним видом навчальної діяльності;
- 4) розглянути етапи моделювання самостійної навчальної діяльності студентів та її ефективність;
- 5) з'ясувати функціональні особливості діяльності педагога і студентів як суб'єктів дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У положенні про дистанційне навчання у сфері вищої професійної освіти України (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року №466) дається таке визначення досліджуваного поняття: «Під дистанційним навчанням розуміємо індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що відбувається в основному при опосередкованій взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічної і інформаційно-комунікаційних технологій».

Розробники технології дистанційного навчання вказують на такі його особливості:

- гнучкість (кожен може вчитися стільки, скільки йому особисто необхідно для засвоєння курсу, дисципліни й отримання необхідних знань);
- взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання незалежно від місця їх місцезнаходження (відстань від місця, де знаходиться учень, до освітнього закладу не є перешкодою);
- асинхронність (викладач і той, кого навчають, працюють за власним розкладом і в зручному темпі);
- масовість (кількість учнів може бути будь-якою);
- рентабельність (економічна ефективність дистанційного навчання, за оцінкою зарубіжних і вітчизняних фахівців, приблизно на 10-50 % дешевше від очного);
- нова роль викладача (тьютора), коли на нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу, коригування курсу, що викладається, консультування, керівництво навчальними проектами тощо, взаємодія викладача з учнями здійснюється в основному асинхронно через пошту або інші системи зв'язку, можливими є також й очні контакти;
- нова роль учня (за наявності певного рівня освіти): потрібна виняткова вмотивованість, працьовитість, здатність до самоосвіти;
- нові інформаційні технології (основною базовою) є інтернет – технологія. Крім неї в дистанційному навчанні використовуються кейс – і телекомунікаційна технологія. Взаємодію між студентом та викладачем можна забезпечити через електронну пошту, чат, форум, блог, відео.

Таким чином, для організації та здійснення дистанційного навчання в сучасних умовах використовується великий діапазон різних форм, методів і засобів, сервісів і технологій загальноосвітньої та спеціальної підготовки.

Але найбільше значення для дистанційного навчання мають уміння студентів реалізовувати свої здібності до самостійної роботи, задовольняти когнітивні потреби в

інтелектуальному навчальному середовищі. Будучи однією з форм організації навчального процесу у ЗВО, самостійна робота є цілеспрямованою систематичною діяльністю з накопичення знань [3].

Самостійна навчальна робота – такий вид діяльності, при якому передбачається певний рівень самостійності студентів у всіх її структурних компонентах (у визначенні мети, виборі засобів організації діяльності, оцінці якості та корекції результату) [4].

Саме у самостійній роботі, на думку І. Зимньої, «найбільше може виявитися мотивація, цілеспрямованість, самостійність, самоконтроль й інші особистісні якості. У зв'язку з цим раціональна організація самостійної роботи студентів є неодмінною умовою високої результативності процесу навчання за дистанційною технологією» [5].

На думку таких дослідників, як В. Дмитрієва, В. Прокоф'єв, П. Самойленко, «той, кого навчають за банком інформації (пакет інформаційно – діяльнісних модулів або блоків модулів), за цільовою програмою дій (індивідуальний навчальний план) з використанням індивідуальної стратегії навчання та під методичним керівництвом для досягнення поставленої мети, може відносно самостійно або повністю самостійно працювати за запропонованою йому або обраною ним самим програмою» [6, с. 37-40].

Становлячи собою особливу, вищу форму навчальної діяльності, самостійна робота зумовлюється індивідуально-психологічними й особистісними якостями того, хто навчається, як її суб'єкта.

Роль і значимість самостійної роботи студентів у їх пізнавальної діяльності надзвичайно велика, так як постійно зростає обсяг інформації, що вимагає її безперервного осмислення. Лейтмотивом усіх статей і монографій про самостійну роботу студентів є виховання свідомого ставлення самих студентів до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, прищеплення їм звички до напруженої інтелектуальної праці. Однак важливо, щоб студенти не просто здобували знання, а й опановували способи їх засвоєння, тобто необхідно навчити студентів учитися, що часто буває важливіше, ніж озброїти їх конкретними певними знаннями.

При цьому сам процес самостійної роботи в діяльності студентів в умовах дистанційного навчання може носити як відтворювальний, так і творчий характер. Залежно від цього розрізняють три рівні самостійної роботи студентів:

I. Репродуктивний (тренувальний) рівень. Він передбачає самостійну роботу, виконувану за зразком, розв'язання нескладних завдань через заповнення таблиць, схем, графіків тощо. Пізнавальна діяльність студента виявляється у пізнанні, осмисленні, запам'ятовуванні контенту (навчального матеріалу). Мета такого роду роботи – закріплення знань, формування елементарних умінь, навичок.

II. Реконструктивний (частково пошуковий) рівень пов'язаний із трансформацією запропонованого контенту, поширенням висловлювання інформацією на основі власного досвіду для створення підсумкового продукту (як правило, визначеного).

III. Творчий (пошуковий) рівень вимагає умінь для постановки проблеми та аналізу проблемної ситуації з метою отримання якісно нового продукту в процесі креативної діяльності. Для цього, виходячи з ситуації, необхідно самостійно сформулювати проблемне завдання, визначити засоби, методи його розв'язання, тому на цьому етапі, як правило, переважають навчально-дослідницькі вправи, що реалізуються у формі проектів [7].

Із вище зазначеного зрозуміло, що найцікавішим та найскладнішим є останній із рівнів – безпосередньо творчий (пошуковий) рівень, оскільки в його основу покладено розвиток пізнавальних, творчих навичок і вмінь, що потребують самостійного конструювання знань та орієнтації студентів в інформаційному просторі. Одним із видів дослідницької діяльності студентів є проект, який сприяє формуванню самостійності мислення і реалізації творчого підходу в розв'язанні проблем пошукового характеру. Оскільки, за визначенням, проект є сукупністю задумів, документів і дій щодо створення реальних об'єктів, він завжди передбачає творчу діяльність.

Основні вимоги до реалізації творчого рівня:

- наявність значущої у дослідницькому або творчому плані проблеми чи завдання, що вимагає для свого розв'язання інтегрованих знань або дій пошукового характеру;

- практична, теоретична, пізнавальна значущість очікуваних результатів;

- самостійна (індивідуальна, парна, групова) робота;

- визначення кінцевої мети спільних або індивідуальних проектів;

- визначення базових знань з різних галузей, які необхідні для опрацювання проекту;

- структурування змістової частини проекту (із зазначенням поетапних результатів);

- використання дослідницьких методів (визначення проблеми та завдань дослідження, що впливають з нього; висунання гіпотез розв'язання, обговорення методів дослідження; оформлення кінцевих результатів; аналіз здобутих даних; підбиття підсумків, коригування, висновки) [8, с.185].

Зазначені показники дозволяють контролювати особливості навчальної діяльності, тому можна з упевненістю сказати, що до матеріалу для самостійної роботи увійдуть завдання, які допомагають студентів структурувати, класифікувати та узагальнювати навчальний матеріал. Вправа для самостійної роботи повинні сприяти формуванню розумової діяльності, розвитку логічного, критичного і загалом нестандартного мислення. До контенту для самостійної роботи мають бути залучені завдання на відпрацьовування умінь, необхідних для подальшого навчання й професійної діяльності, які сприятимуть формуванню спеціальних умінь і навичок.

Таким чином зрозуміло, що в оволодінні знаннями важлива роль відведена методичним та організаційним питанням, пов'язаним з креативною діяльністю.

При організації дистанційної освіти велика відповідальність покладається на безпосередніх учасників цього процесу – як на тих, кого навчають, так і на викладачів, координаторів дистанційних курсів, консультантів і кураторів навчальних груп. Усі

вони використовують можливості Інтернету і працюють в електронному середовищі для розв'язання конкретних завдань.

Оскільки самостійна робота студентів за дидактичної суттю є комплексом умов навчання, створених викладачем і спрямованих на самопідготовку студентів, то сьогодні на перший план виходять педагогічні проблеми її організації, що сприяють ефективній співпраці викладачів і студентів. Результативність навчання в дистанційній освіті залежить від використання інформаційних технологій з метою розміщення, зберігання, обробки та доставки інформації на будь-яку відстань й будь-якого обсягу та змісту.

У зв'язку з тим, що дистанційне навчання передбачає самостійну роботу студентів, то її обсяги повинні бути зазначені в навчальних планах курсів. Виконання самостійної роботи, перш за все, вимагає чіткого проектування завдань і здійснення контролю викладачами самостійної роботи й аналіз її ефективності.

Моделювання занять як системи для самостійної роботи за дистанційною формою навчання проходить кілька етапів:

1.Визначення мети навчання. На цьому етапі вирішується, навіщо буде створюватися система, які є ресурси й обмеження.

2.Опис мети навчання як привабливої перспективи, щоб вона могла стати "дороговказною зіркою" при подальшому проектуванні (зазначення позитивних рис самостійної роботи під час дистанційного навчання). Треба, щоб кожен із складових частин курсу ми в майбутньому могли співвіднести з цією метою і зрозуміти цілі й завдання попередніх рівнів.

3.Складання матриці внутрішніх і зовнішніх умов для успішного виконання самостійної роботи в процесі дистанційного навчання (визначити, що залежить від самого студента, а також викладачів і ЗВО для ефективності освітнього процесу).

4. Створення електронно-навчального середовища (зовнішні умови), яке сприяє ефективному використанню інформаційно-комунікативних технологій суб'єктами дистанційного навчання.

5. Визначення процедури в оцінці знань та навичок, отриманих у процесі навчання.

6. Розробка курсів, занять і способів контролю знань. На цьому етапі треба приділяти увагу тому, щоб заняття проходили в рамках єдиної мети курсу.

7. Оцінка ефективності навчання. По-перше, слід шукати шляхи коригування, доповнення або поліпшення якості знань під час поетапної самостійної роботи студентів, по-друге, доцільно співвіднести ці проміжні результати з вихідними показниками наприкінці семестру чи курсу [9].

Ефективності самостійної роботи індивіда сприяє особистісний підхід викладачів, коли враховуються внутрішні чинники навчання чи поведінки студентів.

На педагога покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу, коригування курсу, що викладається, консультування при складанні індивідуального навчального плану, керівництво навчальними проектами, допомога студентам у їх професійному розвитку. Викладач, залежно від ситуації, може оперативно реагувати на запити студента, застосовувати гнучку, індивідуальну методику навчання, пропонувати йому додаткові матеріали, які задовольняють його особистісні інтереси.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Визначивши дистанційну освіту як форму навчання, що базується на використанні традиційних і новітніх інформаційних технологій та їх технічних засобів, які застосовуються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, діалогового обміну між викладачем і тими, хто навчається, ми з'ясували, що дистанційна освіта – це переважно самостійне навчання з використанням сучасних технічних засобів, що охоплює в тій або іншій формі зворотній зв'язок з викладачем.

Характерними рисами дистанційного навчання є інтерактивність, індивідуалізація процесу навчання, активізація пізнавальної діяльності, творчий розвиток і самовираження особистості, роль спеціальних матеріалів для самостійної роботи тощо, тому варто звернути на нього більше уваги у вищій школі.

Основною формою засвоєння контенту є самостійна робота студентів. Ми з'ясували, що вона керована з боку викладачів, які цілеспрямовано організують розвиток пізнавальної активності молоді. Самостійну роботу зі студентами треба моделювати так, щоб вона була ефективною. Крім визначення мети навчання, викладачам необхідно скласти матрицю внутрішніх умов (визначити, що залежить від самого студента, а також від ЗВО) і зовнішніх умов (створення електронного навчального середовища) для ефективності освітнього процесу. Уважаємо за необхідне контролювати якість знань, одержаних самостійно, і співвідносити проміжні результати з вихідними показниками наприкінці семестру або курсу.

Самостійна робота, залежно від характеру діяльності проходить у три етапи: репродуктивний (тренувальний), реконструктивний (частково пошуковий) та творчий (пошуковий) рівень. Одним із видів дослідницької діяльності студентів є проект, що сприяє формуванню самостійності мислення й реалізації творчого підходу в розв'язанні проблем пошукового характеру.

Істотно змінюється в цьому навчальному процесі роль викладача: його можливості розширюються. На нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу, коригування курсу, що вивчається, консультування слухачів під час упорядкування індивідуального навчального плану, управління їх навчальними проектами тощо. Діяльність студента змінюється в напрямку від отримання знань до їх пошуку. Студент стає головною особою дистанційного навчання.

Однак існує проблема ідентифікації того, хто навчається, в процесі контролю, яка до сих пір не є абсолютно вирішеною. Тому це питання залишається відкритим. Для дистанційного навчання дуже важливим є зворотній зв'язок, який повинен реалізовуватися на відстані з достатньою частотою. Тому, щоб уникнути фіктивності освіти, одержуваної за допомогою дистанційного навчання, зазначеній проблемі необхідно приділити особливу увагу.

Список використаних джерел:

1. Починалина Л. Н. Педагогическое обеспечение самостоятельной работы студентов ВУЗа в условиях дистанционного обучения : авторефер. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Моск. гос. индустриальный ун-т. Москва, 2007. 30 с.
2. Околелов О. П. Дистанционное обучение: сущность, дидактические особенности, технологи. *Дистанционное образование*. 1999. № 3. С. 33–37.
3. Бермус А. Г., Петровский А. В. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании : учеб. пособие. Спб. : Дрофа, 2011.
4. Тутышкин Н. К. Основы самоуправления учебной деятельностью. Казань, 1984. С. 52–61.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология. 3-е издание, пересмотренное. Москва : Московский психолого-социальный институт ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2010. 448 с.
6. Дмитриева В. Ф., Прокофьев В. Л., Самойленко И. П. Дистанционное обучение сущность и проблемы внедрения. *Специалист*. 1996. №11–12. С. 37–40.
7. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособие / отв. ред. М. В. Буланова-Топоркова. Ростов н/Д : Феникс, 2002. 544 с.
8. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс : навч. пос. 2-е вид., доп. ; за ред. В. М. Кухаренка. Харків : НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2001. 320 с.
9. Gagne, R., Briggs, L. & Wager, W. (1992). *Principles of Instructional Design* (4th Ed.). Fort Worth, TX: HBJ College Publishers.